

The background is a dense, colorful pattern of circles in shades of red, yellow, green, and blue. Overlaid on this are several thin, dashed lines in blue and purple, and a solid blue line that forms a stepped, geometric shape. The overall effect is a complex, abstract design.

De toekomst van de ruimtelijke inrichting

**Ed Dammers (PBL),
30 juni 2025**

Doel van Ruimtelijke Verkenning

- Er zijn grote opgaven voor de fysieke leefomgeving: naast traditionele opgaven ook transities
- Inzicht geven in de ruimtelijke voorwaarden en effecten en in de ruimtelijke conflicten en kansen

Opbouw van normatieve scenario's

	Mondiaal Ondernemend	Snelle Wereld	Groen Land	Regionaal Geworteld
Ruimte voor klimaatadaptatie	Aanpassing aan klimaatverandering, waterveiligheid, wateroverlast, waterbeschikbaarheid en verdroging, waterkwaliteit, hitte en weersextremen, bodemdaling in veenweidegebieden.			
Ruimte voor energietransitie	Transitie naar een koolstofvrije of -afvangende energievoorziening, schaalniveau van energiesystemen, mix van energietechnieken, ruimtelijke en landschappelijke effecten.			
Duurzaam economisch groeipotentieel	Transitie naar een circulaire economie, schaalniveau van kringlopen, recycling van grondstoffen en producten. Vestigingslocaties van bedrijven en vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers.			
Sterke en gezonde steden en regio's	Verstedelijking op nationale en regionale schaal, nieuwe stedelijke milieus, nieuwe ontwikkellocaties, ontwikkeling van infrastructuur en ontwikkeling van vervoersmodaliteiten.			
Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijke gebied	Landbouwtransitie, kentering van verlies aan biodiversiteit, typen gebruiksfuncties, relaties tussen gebruiksfuncties en kwaliteiten van het landelijke gebied.			pbl.nl

Mondiaal Ondernemend

- De samenleving is prestatiegericht, individualistisch en hedonistisch. *Profit* gaat voor *People* of *Planet*. De ongelijkheid is groot.
- De verder ontwikkelde technologie zorgt voor meer materiële welvaart en voor minder milieubelasting. De economie is op groene groei gericht.
- Grote, internationale bedrijven domineren de economie, inclusief de infrastructuur en de stedelijke ontwikkeling.
- De overheid ondersteunt het bedrijfsleven, maar stelt strenge eisen wat betreft verduurzaming; de milieubelasting wordt in rekening gebracht.
- De Randstad is veranderd in de Middenstad. Zij concurreert met Londen en Parijs.

Mondiaal Ondernemend

Mondiaal Ondernemend

- Woningen variëren van heel luxe tot basic; werken gebeurt in central business districts, op campussen op doorsnee bedrijventerreinen en thuis
- Retail vindt deels online en deels op gespecialiseerde winkellocaties plaats; er is veel verblijfsrecreatie, vooral in het Kransland
- Grote, internationale bedrijven bepalen stedelijke ontwikkeling onder randvoorwaarden van overheden; grote private investeerders domineren
- Voorkeur voor eigen auto; veel private en beprijste wegen; hoogwaardige OV binnen en tussen grote steden; grote reisafstanden
- Vervoerd volume is sterk toegenomen; hoge efficiency door platooning en grote distributiecentra; autonome voertuigen komen ook in steden voor

Snelle Wereld

- Vluchtige, digitale leefstijlgroepen nemen initiatieven. De voorkeur voor *Planet, People of Profit* verschilt per bubbel. Veel vertrouwen in technologie.
- Nederland is economisch welvarend. De beleveniseconomie draait op volle toeren. Kleine hightechbedrijven zijn leidend.
- De overheid garandeert vrije markten via een sterke mededingingsautoriteit. Het Rijk investeert in energienetwerken en datanetwerken.
- De digitale ruimte is belangrijker dan de fysieke ruimte. De locatie doet er minder toe. Dit leidt tot spreiding.
- Veel bedrijven en burgers zijn naar buiten de Randstad getrokken. Fysiek is er sprake van een veranderende lappendeken.

Snelle Wereld

Snelle Wereld

- Tijdelijke woonvormen en flexibele huurvormen domineren; er is een hoge doorstroming.
- Kantoorgebieden en bedrijventerreinen zijn gekrompen; veel mensen werken thuis; retail voornamelijk online; horeca en recreatie zijn gekrompen
- Kleine marktpartijen die specifieke doelgroepen bedienen domineren; zij zijn op specifieke doelgroepen gericht; er is nauwelijks een rol voor overheden
- Digitale connectiviteit is belangrijker dan fysieke mobiliteit en flexibiliteit belangrijker dan snelheid; groot en divers aanbod; veel kriskraspatronen
- Hoewel mensen minder spullen hebben is er veel goederentransport; veel bezorglogistiek een veel kleinschalige distributie in en rond steden

Groen Land

- Mensen zien zichzelf als onderdeel van de natuur en als actieve leden van de samenleving. *Planet* gaat voor *People* en *Profit*.
- Natuurlijke oplossingen hebben de voorkeur boven technische oplossingen. Het materiaalgebruik is sterk verminderd.
- De economie is niet meer op groei gericht; er is veel publieke rijkdom, maar niet zoveel private rijkdom. De inkomens- en vermogensverschillen zijn klein.
- Het Rijk voert de regie. Het heeft een planeetpuntensysteem ingevoerd: een jaarlijks persoonlijk budget voor leefomgevingsonvriendelijk gedrag.
- De stedelijke ontwikkeling is geconcentreerd rond openbaarvervoersknopen. Dit levert een kralensnoer van bebouwing en infra op.

Green Land

Groen Land

- Woningdelen en kleinschaliger wonen zijn gebruikelijk; werk gebeurt vaak thuis en op fietsafstand, lokale ontmoetingsplaatsen zijn populair
- Winkelen gebeurt nog vooral fysiek en is kleinschalig; recreëren gebeurt vooral dicht bij huis
- Non-profit projectontwikkelaars en corporaties opereren binnen kaders van overheid; uitgangspunt is vereniging van duurzaamheid en betaalbaarheid
- Noodzaak tot reizen is geminimaliseerd; nabijheid gaat voor snelheid, lopen en fietsen gaan voor OV; auto alleen als het niet anders kan
- Minder consumptie = minder vervoer; binnenstedelijk transport met (goederen)fietsen, daarbuiten minimalisering van aantal ritten

Regionaal Geworteld

- Gemeenschappen zorgen voor elkaar en voor natuur en landschap. Er is veel vertrouwen en aandacht voor menselijke maat. *People* heeft prioriteit.
- Kleine en middelgrote bedrijven spelen een voorname rol. Regionale zelfvoorziening staat voorop. De informele economie is sterk gegroeid.
- Het beleid is gedecentraliseerd naar regioprovincies, gemeenten, buurtraden en coöperaties. Zij voorzien in hun eigen belastinginkomsten.
- Er is sprake van groei in of aan de bestaande steden en dorpen. Het bereik van burgers en bedrijven is kleiner geworden.
- Nederland bestaat uit een mozaïek van regionale landschappen. De regionale identiteiten verschillen.

Regionaal Geworteld

Regionaal Geworteld

- Woonkwaliteit staat voorop: veel levensloopbestendige en meer-generatiewoningen en veel buurtwerkhubs
- Detailhandel is kleinschalig en op kwaliteit gericht; openluchtrecreatie is op streekeigenheid gericht
- Bewonerscollectieven, kleine corporaties, lokale overheden en lokale bedrijven ontwikkelen samen; burgergroepen nemen vaak het initiatief
- Vervoer is op lokaal niveau georganiseerd; omgevingskwaliteit is belangrijker dan reistijd of snelheid; wijkbussen en deelsystemen zijn belangrijk
- Regionale economie leidt tot korte afstanden van goederenvervoer; buurthubs spelen centrale rol bij verzending en ontvangst van pakketten

Mondiaal Ondernemend

Klimaatadaptatie

- Reservering piekafvoer rivieren
- Zoet-zoutovergang
- Waterwinning

Klimaatmitigatie

- Windturbines op zee
- Windturbines op land
- Zonneveld
- Drijvende zonnepanelen
- CO₂-afvang en opslag (CCS)
- CO₂-opslag uit luchtfiltering (DAC)
- CO₂- en waterstofbackbone
- Hoogspanningsleiding
- Kerncentrale
- Electrolyse en waterstofopslag
- Waterstofopslag in zoutcaverne
- Import groene stroom

Economie

- Recyclehub
- Bouwhub
- Biogebaseerd industriecluster
- Datacenter
- Distributiecentrum
- Industrieel cluster
- Nieuw werkgebied
- Luchthaven
- Zeevaartroute
- Weggoederencorridor
- Spoorgoederencorridor

Stad en regio

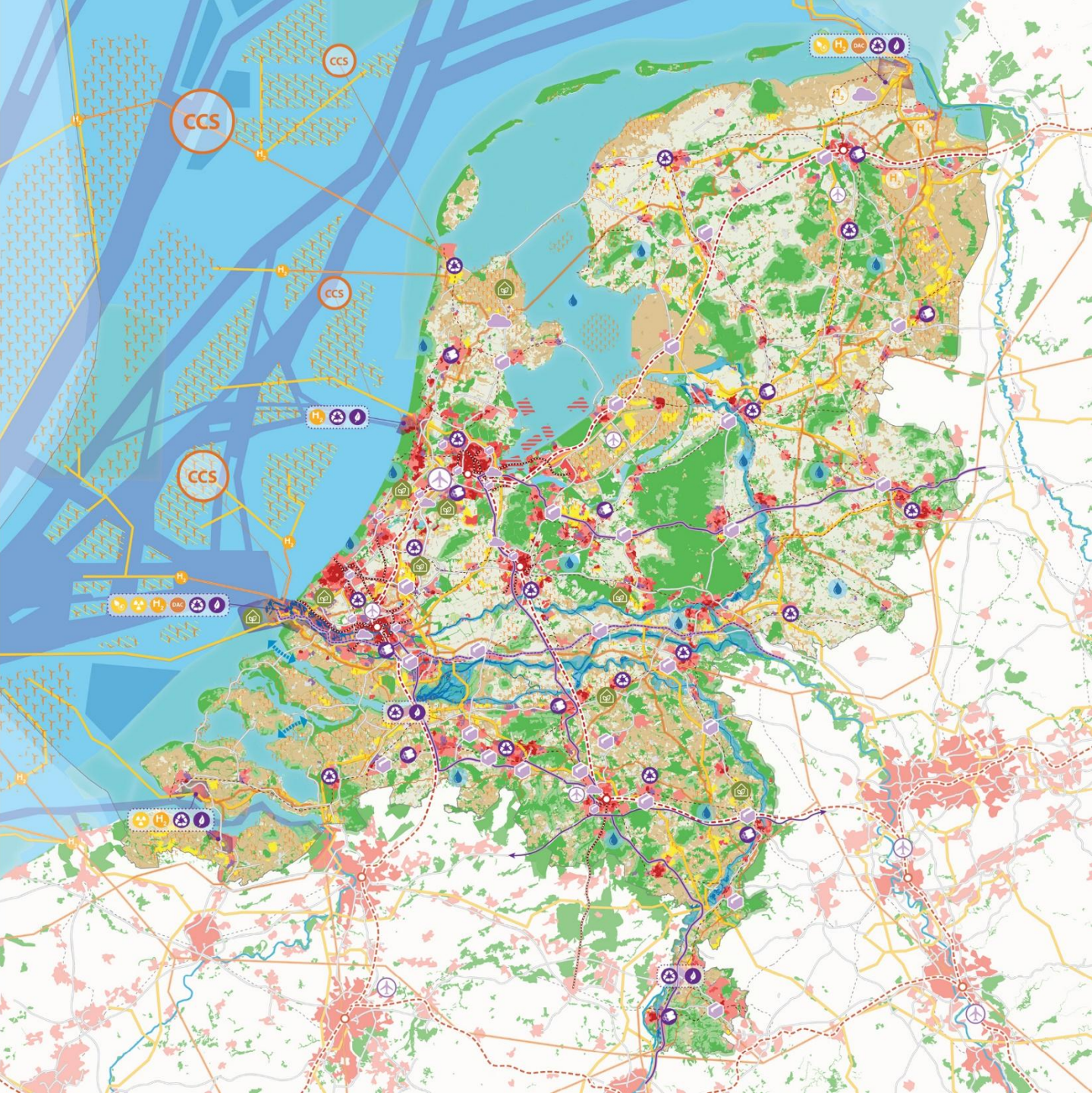
- Bestaand stedelijk gebied
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, hoogstedelijk
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, laagstedelijk
- Drijvende woonwijk
- Snelweg
- Internationale hogesnelheidskorridor, spoor
- Spoornetwerk
- Hoogwaardig openbaar vervoer

Landelijk gebied

- Bestaand natuurgebied
- Akker
- Grasland
- Grasland natuurinclusief
- Natuurinclusief grondgebruik (bufferzones)
- Agricluster

Noordzee en grote wateren

- Beschermde natuur op water
- Visserij

Snelle Wereld

Klimaatadaptatie

- Reservering piekafvoer rivieren
- Zoet-zoutovergang
- Waterwinning

Klimaatmitigatie

- Windturbines op zee
- Windturbines op land
- Zonneveld
- CO₂-afvang en opslag (CCS)
- CO₂- en waterstofbackbone
- Hoogspanningsleiding
- Regionale hoogspanningsleiding
- Kerncentrale
- Aardgascentrale
- Electrolyse en waterstofopslag

Economie

- Recyclehub
- Bouwhub
- Biobaseerd industriecluster
- Reparatiehub
- Datacenter
- Distributiecentrum
- Industrieel cluster
- Nieuw werkgebied
- Luchthaven
- Zeevaartroute
- Datanetwerk

Stad en regio

- Bestaand stedelijk gebied
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, hoogstedelijk
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, laagstedelijk
- Snelweg
- Internationale hogesnelheidskorridor, spoor
- Spoornetwerk
- Hoogwaardig openbaar vervoer

Landelijk gebied

- Bestaand natuurgebied
- Akker
- Grasland
- Grasland natuurinclusief
- Natuurinclusief grondgebruik (bufferzones)

Noordzee en grote wateren

- Beschermde natuur op water
- Visserij
- Visserij onder voorwaarden
- Aquacultuur

Groen Land

Klimaatadaptatie

- Reservering piekafvoer rivieren
- Zoet-zoutovergang
- Waterwinning
- Verbreding van beekdalen

Klimaatmitigatie

- Windturbines op zee
- Windturbines op land
- Zonneveld
- CO₂-afvang en opslag (CCS)
- CO₂- en waterstofbackbone
- Hoogspanningsleiding
- Electrolyse en waterstofopslag
- Waterstofopslag in zoutcaverne
- Import groene stroom

Economie

- Recyclehub
- Bouwhub
- Biobaseerd industriecluster
- Reparatiehub
- Datacenter
- Distributiecentrum
- Industrieel cluster
- Nieuw werkgebied
- Luchthaven
- Zeevaartroute

Stad en regio

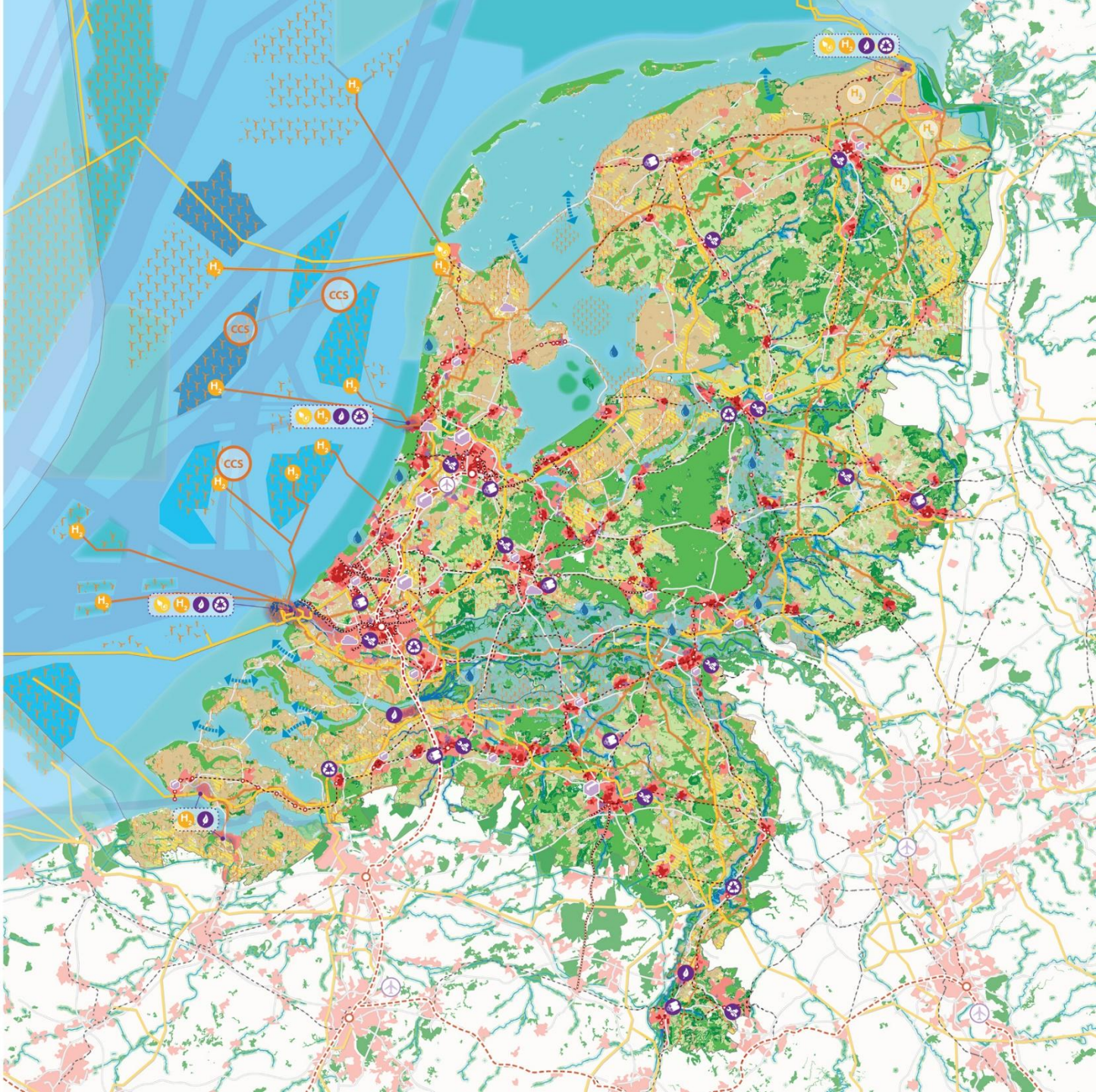
- Bestaand stedelijk gebied
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, hoogstedelijk
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, laagstedelijk
- Snelweg
- Internationale hogesnelheidskorridor, spoor
- Spoornetwerk
- Hoogwaardig openbaar vervoer

Landelijk gebied

- Bestaand natuurgebied
- Nieuw natuurgebied
- Akker natuurinclusief
- Grasland natuurinclusief

Noordzee en grote wateren

- Beschermde natuur op water
- Nieuwe natuur op water
- Visserij
- Aquacultuur

Regionaal Geworteld

Klimaatadaptatie

- Reservering piekafvoer rivieren
- Waterwinning
- Verbreding van beekdalen

Klimaatmitigatie

- Windturbines op zee
- Windturbines op land
- Zonneveld
- CO₂-afvang en opslag (CCS)
- CO₂- en waterstofbackbone
- Hoogspanningsleiding
- Regionale hoogspanningsleiding
- Electrolyse en waterstofopslag
- Aardgascentrale

Economie

- Recyclehub
- Bouwhub
- Biogebaseerd industriecluster
- Reparatiehub
- Datacenter
- Distributiecentrum
- Industrieel cluster
- Nieuw werkgebied
- Luchthaven
- Zeevaartroute

Stad en regio

- Bestaand stedelijk gebied
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, hoogstedelijk
- Verdichting en nieuwe verstedelijking, laagstedelijk
- Snelweg
- Internationale hogesnelheidskorridor, spoor
- Spoornetwerk
- Hoogwaardig openbaar vervoer
- Indicatieve regio-indeling

Landelijk gebied

- Bestaand natuurgebied
- Nieuw natuurgebied
- Akker natuurinclusief
- Grasland natuurinclusief

Noordzee en grote wateren

- Beschermde natuur op water
- Nieuwe natuur op water
- Visserij

Woningvraagstuk

- Demissionair minister Mona Keijzer wil 100.000 woningen per jaar laten bouwen
- In de eerste drie maanden van dit jaar werden 12.500 bouwvergunningen gegeven, 3.500 minder dan in dezelfde periode vorig jaar
- Barrières zijn: weinig Rijksregie, stikstofprobleem, personeelstekort, krapte op het stroomnet, dure grond, uitgeputte transformatie e.d.
- Het gaat naast aantallen woningen, ook om betaalbare woningen, aandachtsgroepen, locaties, openbare ruimte, ontsluiting e.d.

Opdracht

- Met de scenario's bedenken hoe de woningbouwopgave beter kan worden gerealiseerd
- Houd hierbij rekening met zaken als diverse doelgroepen, diverse woonmilieus, betaalbaarheid, bereikbaarheid en openbare ruimte

Aanpak

Spelregels

- Elk idee is welkom
- Beter idee leveren
- Kort en duidelijk zijn

Vraag

Welk scenario helpt het beste om de woningbouwopgave te realiseren?

Vraag

Welke inzichten uit het scenario helpen het meest om de woningbouwopgave te realiseren?

Vraag

Welk scenario verschilt het meest van het eerste scenario?

Vraag

Welke inzichten uit dit scenario helpen om de woningbouwopgave nog beter te realiseren?

Slotvraag

Wat zijn de meest interessante lessen die jullie uit de combinatie van de scenario's hebben gehaald?

Bedankt voor jullie bijdragen!